

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «СТЕЦОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 5170/15)

РІШЕННЯ

Стаття 2 Протоколу № 4 • Заборона на виїзд із країни у зв'язку з неоплатою боргу за рішенням суду • Захід, який не був достатньо обґрунтований і не міг бути повторно розглянутий або переглянутий до моменту здійснення повної виплати

СТРАСБУРГ

11 травня 2021 року

Рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Стецов проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої ввійшли:

Сюфра О'Лірі, *Голова*,
Мартінш Мігс,
Ганна Юдківська,
Стефані Муру-Вікстрем,
Йован Ілієвський,
Ладо Шантурія,
Маттіас Гюмар, *судді*,

та Віктор Соловейчик, секретар секції,

Беручи до уваги:

заяву (№ 5170/15) проти України, подану до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – «Конвенція») громадянином цієї держави Олегом Миколайовичем Стецовим (далі – «заявник») 19 січня 2015 року, рішення повідомити про заяву Уряд України (далі – «Уряд»); зауваження сторін, після обговорення за зачиненими дверима 30 березня 2021 року виносить таке рішення, що було ухвалене у той день:

ВСТУП

1. Справа стосується заборони залишати територію, яку було застосовано до заявника за рішенням суду внаслідок несплати заборгованості. Заявник скаржиться на порушення статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

ФАКТИ

2. Заявник народився в 1969 році й проживає в м. Дергачі, Україна. Його представляє Є. Л. Бойченко, адвокат.

3. Уряд представляв його Уповноважений М. І. Ліщина.

4. 23 червня 2008 року заявник став поручителем за договором позики, укладеним того ж дня між банком U. і компанією S. на суму 1 500 000 дол. США (еквівалент 961 538,46 євро).

5. 26 вересня 2013 року після того, як компанія S. не повернула кредит, банк U. подав позов до суду проти заявника з метою стягнення залишку боргу, і штрафу за несвоєчасну виплату.

6. 5 лютого 2014 року Апеляційний суд Харківської області задовольнив скаргу, подану банком U. проти заявника, і постановив, щоб зацікавлена особа сплатила на користь банку U. суму боргу в розмірі 979 583,48 дол. США (еквівалент 713 150,46 євро) , а також 7413,16 гривень (еквівалент 477,66 євро) штрафу за прострочення

платежу й 5161,50 гривень (еквівалент 686,04 євро) в якості компенсації за судові витрати. 24 квітня 2014 року це рішення було підтверджено Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

7. 30 жовтня 2014 року Шевченківський районний суд міста Києва розглянув клопотання, яку подав державний виконавець К. з державної виконавчої служби з метою накладення на заявника заборони на виїзд за межі території країни до повної сплати заборгованості, як встановлено в рішенні суду від 5 лютого 2014 року. Суд відхилив заяву, оскільки судовий виконавець не зміг довести, що заявник ухилився від виконання судового рішення.

8. 17 грудня 2014 року Київський апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та задовольнив клопотання державного виконавця К. Він зазначив, що заявнику повідомляли про виконавче провадження щодо нього, і він не вжив жодних зусиль з виплати заборгованості, навіть частково, протягом чотирьох місяців. Це рішення стало остаточним.

9. У травні-червні 2015 року заявник двічі звертався до національних судів із метою домогтися скасування накладеної заборони на виїзд за межі країни. Його заяви були відхилені Шевченківським районним судом міста Києва та Київським апеляційним судом на тій підставі, що відповідно до чинного законодавства національні суди не мають повноважень для зняття заборони на виїзд за межі країни та що цю заборону може бути знято лише після повернення боргу в повному обсязі.

10. 20 липня 2015 року заявник звернувся в Державну виконавчу службу із заявою про зняття накладеної заборони на виїзд за межі країни та встановлення щомісячного стягнення коштів із його заробітної плати для погашення боргу.

11. 10 серпня 2015 року Державна виконавча служба прийняла рішення про щомісячне стягнення суми в розмірі 20% від заробітної плати заявника для погашення заборгованості за рішенням суду, але рішення щодо скасування заборони на виїзд не прийняла.

12. 1 червня 2017 року заявник знову звернувся в Державну виконавчу службу із заявою про скасування накладеної заборони на виїзд за межі країни.

13. 27 липня 2017 року заступник директора Державної виконавчої служби відповів заявнику, що цю заборону може бути знято лише після завершення виконавчого провадження. Таким чином, у задоволенні прохання було відмовлено.

14. Згідно з останнім повідомленням від заявника від 16 березня 2018 року заборона на виїзд за межі країни все ще діє.

ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

I. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

15. Підпункт 18 частини 3 статті 11 старого Закону «Про виконавче провадження», який був чинним до 2 червня 2016 року, встановлював, що в разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, державний виконавець має право звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження в праві боржника на виїзд за межі України до виконання зобов'язань за рішенням.

16. З 2 червня 2016 року згаданий вище закон втратив чинність на підставі нового Закону «Про виконавче провадження». Наразі в частині 3 статті 18 нового закону викладено положення, аналогічне тому, яке викладено в попередньому пункті.

II. ПОРЯДОК ВИЇЗДУ З УКРАЇНИ І В'ЇЗДУ В УКРАЇНУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

17. Протягом відповідного періоду було внесено низку змін до статті 6 Закону «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», яка встановлює обмеження права громадян України на виїзд з України. Однак ухилення від виконання зобов'язань, покладених судовим рішенням, і надалі входить у перелік підстав для обмеження права залишати територію України. Це обмеження накладається тимчасово до виконання зазначених зобов'язань.

18. 1 лютого 2013 року Верховний Суд узагальнив судову практику в справах, пов'язаних із тимчасовим обмеженням права на виїзд з території України. Верховний Суд зазначив, що оскільки мова йде про обмеження права конституційного характеру, державний виконавець повинен надати докази того, що боржник умисно ухилявся від сплати належних сум.

Отож, з цього можна зробити висновок про те, що самих доказів несплати недостатньо. Крім них, потрібно надати докази умисності невиконання боржником своїх фінансових зобов'язань, тоді як боржник не може посилається на обставини, які могли б звільнити його від зобов'язань, як-от хвороба чи раптова втрата роботи.

III. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС

19. 15 грудня 2017 року до Цивільного процесуального кодексу було внесено зміни, зокрема було додано статтю 441, що передбачає, що суд може постановити ухвалу про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України боржника на строк до виконання зобов'язань за рішенням.

20. 3 липня 2018 року Верховна Рада внесла поправки до статті 441 і додала нові пункти, згідно з якими суд може скасувати тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України за вмотивованою заявою боржника; суд розглядає таку заяву в десятиденний строк із дня її надходження; за результатами розгляду заяви постановляють ухвалу, яку може бути оскаржено; відмова в скасуванні тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України не перешкоджає повторному зверненню з такою самою заявою в разі виникнення нових обставин. Ці зміни набули чинності 28 серпня 2018 року.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 ПРОТОКОЛУ №4

21. Заявник скаржить на порушення його права на вільне пересування та виїзд за межі країни. Він посилається на статтю 2 Протоколу № 4, яка у відповідних частинах встановлює таке:

«2. Кожен є вільним залишати будь-яку країну, включно зі своєю власною.

3. На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб».

A. Критерії прийнятності

22. Суд зазначає, що скарга не є явно необґрунтованою за змістом статті 35 Конвенції, ані непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона оголошена прийнятною.

B. Суть справи

1. Подання сторін

23. Заявник визнає, що втручання у його право, яке є предметом спору, ґрунтується на національному законодавстві й може розглядатися як таке, що має легітимну мету. Однак він заперечує його необхідність і пропорційність. Він зазначає, що державні виконавці не використали всі можливості виконання судового рішення від 5 лютого 2014 року, перш ніж подавати заяву про обмеження його права на виїзд. Заявник також оскаржує висновки державних органів про те, що він не виконав свого зобов'язання з погашення боргу. Нарешті, він стверджує, що накладене обмеження не може бути переглянуте національним судом й не може бути скасоване з будь-яких інших причин, крім

повного відшкодування належної суми, і тому воно не є пропорційним. З цього випливає, що на практиці заборона йому залишати територію країни була й залишається автоматичним безстроковим заходом, що не передбачає можливості періодичного перегляду його необхідності та пропорційності.

24. Уряд визнає, що заборона на виїзд із країни є перешкодою для свободи пересування заявника. Він вважає, що заборону на виїзд було накладено відповідно до чинного законодавства та що ця міра була спрямована на захист прав інших осіб і необхідна з огляду на це. Він стверджує, що заявник не виконав зобов'язання щодо погашення заборгованості за рішенням суду, а тому органи були змушені обмежити його свободу пересування. На думку Уряду, органи спочатку намагалися виконати судові рішення щодо заявника, не вдаючись до такого обмеження. З цього випливає, що захід, який є предметом спору, не є ні довготривалим, ні автоматичним. Він стверджує, що державні органи влади найкраще здатні оцінити необхідність вжиття таких заходів на національному рівні.

2. Оцінка суду

25. Суд нагадує, що стаття 2 Протоколу № 4 до Конвенції гарантує кожній особі право на вільне пересування в межах території, на якій вона перебуває, а також право залишати її та відповідно вирушати в країну за власним вибором за умови, що особі дозволено в'їжджати на її територію. Це означає, що дії, які можуть становити втручання або обмежувати здійснення цього права, відповідають вимогам статті 2 Протоколу № 4, тільки якщо вони передбачені законом, мають одну з легітимних цілей, згаданих у третьому пункті статті, і можуть бути «необхідними у демократичному суспільстві» для досягнення зазначених вище цілей («*Ігнатов проти Болгарії*», № 50/02, пункт 32, 2 липня 2009 року).

26. У цьому випадку заявнику було заборонено залишати територію протягом щонайменше чотирьох років. Суд вважає, що таке обмеження права зацікавленої особи на вільне пересування кваліфікується як втручання на право за змістом статті 2 Протоколу № 4 (згадана вище справа *Ігнатова*, пункт 33).

27. Суд також зазначає, що сторони не заперечують, що втручання на право заявника, яке є предметом спору, було передбачене законом, а саме статтею 6 Закону «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», і мало легітимну мету – захист прав інших осіб. Суд дотримується тієї ж думки.

28. Проте думки сторін розходяться щодо пропорційності такого посягання. У зв'язку з цим Суд нагадує, що заходи, які обмежують свободу пересування людини, навіть якщо вони виправдані на момент їх вжиття, можуть стати непропорційними, якщо вони автоматично

продовжуються протягом тривалого часу («*Рінер проти Болгарії*», № 46343/99, пункти 121, 23 травня 2006 року; «*Фольдес і Фольдсне Хайлік проти Угорщини*», № 41463/02, пункт 35, ЄСПЛ 2006-ХІІ).

29. Що стосується самих обмежень, накладених у зв'язку з непогашеною заборгованістю, то Суд наголошує, що такі заходи виправдані тільки в тому випадку, якщо вони спрямовані на досягнення цілі у вигляді стягнення такої заборгованості («*Напіяло проти Хорватії*», № 66485/01, пункти 78–82, 13 листопада 2003 року). Таким чином, влада не може продовжувати їх протягом тривалого часу без періодичного перегляду їх обґрунтованості (вищезгадана справа *Рінера*, пункти 122 і 124).

30. У цьому випадку той факт, що рішення від 5 лютого 2014 року не було виконано добровільно, не оскаржується. Однак оскільки заявник оскаржує висновки національних судів про те, що він ухилився від виконання цього рішення, Суд ще раз зазначає, що, як правило, він не може замінити національні суди. Відповідно до статті 19 Конвенції завдання ЄСПЛ полягає в забезпеченні дотримання договірними державами своїх зобов'язань за Конвенцією. Зважаючи на субсидіарну систему Конвенції, ЄСПЛ не має розглядати помилки фактичного чи правового характеру, які нібито допущені національним судом, окрім випадків і тією мірою, у якій вони можуть порушувати права та свободи, які гарантує Конвенція, і якщо оцінка національних судів є явно свавільною («*Васіляускас проти Литви*» [Велика палата], № 35343/05, пункт 160, ЄСПЛ 2015, і посилання). Національні суди задовольнили клопотання державного виконавця й заборонили заявнику залишати територію країни, встановивши, що він не повернув грошові кошти (див. пункт 15 вище). Навіть якщо їхні висновки можуть бути предметом застережень у світлі пояснень Верховного Суду (див. пункт 18 вище), вони не є явно необґрунтованими й відповідають закону. Таким чином, заборона заявнику залишати територію країни відповідає нормам національного законодавства.

31. Разом з тим, з огляду на принцип пропорційності, Суд вважає, що, по-перше, намір боржника у разі несплати судового боргу важко встановити та значною мірою така оцінка суб'єктивна; по-друге, це не може бути єдиною підставою для обмеження, яке є предметом спору, якщо воно триває довше, ніж протягом короткого початкового періоду. Відповідна служба має бути спроможна пояснити, яким чином заборона на поїздки може сприяти стягненню заборгованості з урахуванням конкретного випадку заявника та інших обставин справи. Однак у цьому випадку, на думку державних органів влади, які ініціювали й санкціонували цю міру, ні суд, ні державний виконавець не були компетентні скасовувати заборону або переглядати її доцільність і ефективність. Згідно з чинним у відповідний період національним законодавством і позицією державних органів влади щодо заявника,

якщо заборону було введено, її можна було скасувати тільки після того, як зацікавлена особа повністю виплатить борг. На думку Суду, таке правило суперечить статті 2 Протоколу № 4 Конвенції.

32. Суд бере до відома реформу цивільного процесуального законодавства, яка дозволяє будь-якому боржнику ініціювати процедуру скасування обмежень на поїздки (див. пункти 19 і 20 вище). Однак цю реформу було впроваджено після подій, що стали підставою для цієї заяви. З урахуванням цих чинників Суд робить висновок, що стосовно заявника вжито заходів, які були недостатньо обґрунтовані та які не можна було повторно розглянути або переглянути, доки не настане кінцевий термін повної оплати (порівняйте з вищезгаданою справою *Рінера*, пункт 127). Таким чином, Суд робить висновок, що держава не виконала зобов'язання, що випливає зі статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції, із забезпечення того, щоб будь-яке втручання у право особи на виїзд зі своєї країни було виправданим і пропорційним з урахуванням обставин із самого початку й протягом усього періоду його дії.

Відповідно, мало місце порушення права заявника на свободу пересування, гарантованого пунктом 2 статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

33. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї, і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

34. Заявник просить 10 000 євро (EUR) відшкодування моральної шкоди, якої, на його думку, було йому завдано.

35. Уряд не погоджується з цією вимогою, яка, на його думку, необґрунтована й надмірна.

36. Суд вважає, що заявнику було завдано моральної шкоди, і саме лише встановлення факту порушення Конвенції в цьому рішенні є недостатнім відшкодуванням. Приймаючи рішення на засадах справедливості, Суд постановляє виплатити йому 1000 євро моральної шкоди, плюс будь-яку суму, яка може бути сплачена з цієї суми у вигляді податку.

В. Судові збори та витрати

37. Заявник просить 850 євро на відшкодування судових зборів і витрат, понесених ним під час судового розгляду.

38. Уряд вважає, що заявник не надав достатніх доказів і підтверджень для обґрунтування свого прохання.

39. Згідно із прецедентною практикою Суду, заявник може отримати відшкодування своїх судових зборів і витрат тільки тією мірою, якою встановлено обґрунтованість, необхідність і розумність їх розміру. У цьому випадку, з урахуванням наявних у його розпорядженні документів і вказаних вище критеріїв, Суд вважає за доцільне присудити заявнику суму, яку він просить як відшкодування за даний розгляд у Суді, плюс будь-яку суму, яка може належати до сплати як податок із цієї суми.

С. Відсотки за прострочення

40. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

За цих підстав суд одноголосно:

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що було порушено статтю 2 Протоколу № 4
3. *Постановляє*,
 - a) що протягом трьох місяців із дати ухвалення остаточного рішення відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна виплатити заявнику зазначені суми, які має бути конвертовано у валюту держави-відповідача за курсом, застосовним на дату здійснення оплати:
 - i. 1000 євро (тисяча євро), плюс будь-яка сума, яка може бути сплачена як податок із цієї суми, в якості компенсації за моральну шкоду;
 - ii. 850 євро (вісімсот п'ятдесят євро) плюс будь-яка сума, яка може бути сплачена як податок із цієї суми, за судові збори й витрати;
 - b) що з моменту закінчення зазначеного терміну й до моменту оплати ці суми будуть збільшені на простий відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

СПРАВА «СТЕЦОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

4. *Відхиляє* решпу вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено французькою мовою та повідомлено письмово 11 травня 2021 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
Секретар

Сюфра О'Лірі
Голова